

Úvodem k pátému svazku ediční řady NOBILITAS IN HISTORIA MODERNA

Obdobně jako u prvního a druhého svazku ediční řady NOBILITAS IN HISTORIA MODERNA se základem této publikace staly upravené texty referátů, které zazněly na mezinárodním vědeckém fóru. V tomto případě šlo o konferenci *Šlechtic v Horním Slezsku v novověku s podtitulem Vztah regionu a centra na příkladu osudů a kariér šlechty Horního Slezska*. Pořadatelé tohoto symposia, které se konalo 5. a 6. listopadu 2009 v polském Cieszyně, byli Centrum pro hospodářské a sociální dějiny Filozofické fakulty Ostravské univerzity, Instytut Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach a Muzeum Těšínska v Českém Těšíně. Jako hlavní téma jednání organizátoři stanovili otázku, u níž cítili deficit v dosavadní historiografické produkci – problematiku vztahu šlechty obývající hornoslezský prostor k regionálním či nadregionálním centřům (politickým, společenským, hospodářským, kulturním), jak se odrážel především v možnostech utváření osobních kariér konkrétních šlechticů, resp. jak dále ovlivňoval osudy celého rodu.¹ Zúčastnění historikové si položili otázku, jaké možnosti uplatnění v Horním Slezsku mohli nalézt nejen domácí šlechtici, ale také příchozí z jiných částí zemí Koruny české, habsburské monarchie nebo zahraničí, a jak byly možnosti kariérního růstu ovlivněny významnými politicko-geografickými změnami, kterými Horní Slezsko prošlo v období novověku. Jednou z nich byl např. dopad pruského záboru Slezska, jenž zapříčinil rozdělení doposud celistvého územního celku, přerušil původní vazby a zásadním způsobem ovlivnil stávající pojmání regionu a centra. V rámci konference aktivně vystoupilo celkem dvacet pět referentů zastupujících vědecká pracoviště České republiky, Polska a Slovenska. Organizátoři do programu zahrnuli také několik příspěvků, které svým obsahem přesahovaly hlavní téma konference ve smyslu chronologickém či politicko-geografickém, tím však umožnily toto téma uvést do širšího kontextu.²

¹ Za první publikaci, která se vědomě zaměřila na otázku vztahů slezské šlechty k okolním zemím a státům, lze považovat HARASIMOWICZ, Jan – WEBER, Matthias (Hg.): *Adel in Schlesien 1: Herrschaft – Kultur – Selbstdarstellung* (= Schriften des Bundesinstitut für Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa, 36). München 2010, viz příspěvky v bloku Beziehungsgeschichte. Srov. také staf Norberta CONRADSE *Adelsgeschichte* in: Bahlcke, Joachim (Hg.): *Historische Schlesienforschung. Methoden, Themen und Perspektiven* (= Neue Forschungen zur Schlesische Geschichte, 1). Köln – Weimar – Wien 2005, s. 347–381.

² Detailněji viz zprávy JELÍNKOVÁ, Lucie: *Šlechtic v Horním Slezsku v novověku (16.–19. století). Vztah regionu a centra v osudech a kariérách místní či příchozí šlechty*. ČMM 128, 2009, č. 2, s. 569–572 nebo KOZÁK, Petr – PETERKA, Jiří: *Šlechtic v Horním Slezsku v novověku (16.–19. století)*. SIsb 108, 2010, č. 1–2, s. 146–148.

Bylo nasnadě, že obsahový potenciál přednesených referátů, obohacený o výsledky konferenčních diskuzí, si zaslouží vydání v knižní podobě. Za tímto účelem byl vytvořen editorský tým, který prodiskutoval koncepci monotematicky zaměřené publikace a za tímto účelem ve spolupráci s autory redakčně upravil písemné verze přednesených referátů. V rámci tematického konceptu také vyzval k aktivní spolupráci další historiky, domácí i zahraniční, a rozšířil tak časový záběr i na významné epochy přechodu pozdního středověku k raněnovověkému období a první poloviny 20. století. Jednotlivé texty pak byly rozčleněny do tří základních tematických celků (*Šlechtic v Horním Slezsku* – Jiří Stibor, Petr Kozák, Karel Müller, Waclaw Gojniczek, Radim Jež, Marek Vařeka, David Pindur, Jiří Kubeš a Ryszard Kaczmarek; *Mezi Vídní a Berlínem* – Małgorzata Konopnicka, Milan Myška, Zbyněk Žouželka, Dušan Uhlíř a Jiří Jung; *Za hranicemi Horního Slezska* – Božena Czwojdrak, Jerzy Sperka, Jan Štěpán, Frederik Federmayer). Těmto textům jako *Prolog* předchází vstupní úvaha Jiřího Brňovjaka nad základními pojmy týkající se zvolené problematiky (Horní Slezsko, centrum, region, šlechta), zamyšlení Jaroslawa Kuczera o vývoji raněnovověkého panského stavu ve všech slezských knížectvích a studie Jiřího Peterky představující zemské knihy ve fondech Zemského archivu v Opavě jako jeden ze základních pramenů ke studiu hornoslezské nobility. Na závěr publikace editoři zařadili texty (Jan Al Saheb, Tomáš Krejčík, Václav Horčíčka), které se Horního Slezska dotýkají jen v určitých aspektech, ale svými geografickými přesahy zasazují hlavní téma publikace do širšího kontextu.

Z obsahu je zřejmé, že publikace nepřináší absolutní vyčerpání zvolené tematiky. To ostatně ani nebylo v našem plánu ani v naší moci. Věříme, že se nám podařilo připravit odborným i laickým čtenářům podnětnou publikaci, která na mnohé postulované otázky odpovídá a mnohé otázky naopak otvírá. Především doufáme, že předkládaná kniha přispěje k rozvíjení studia tematiky šlechty jako specifické společenské vrstvy ve středoevropském prostoru.

Na závěr tohoto editoria bychom rádi poděkovali všem, kteří se na zrodu publikace podíleli. Vedle autorů jednotlivých textů, odborných recenzentů (Ryszard Skowron, Bohumír Smutný) a odborných spolupracovníků to jsou jmenovitě Karel Müller, Radim Jež a Jiří Knap. Náš dík patří rovněž všem, kteří nám laskavě poskytli materiál pro obrazový doprovod (Liechtenstein Museum Wien, Muzeum Těšínska v Českém Těšíně, Muzeum Beskyd Frýdek-Místek, Muzeum Śląskie v Katovicích, Národní archiv v Praze, Státní okresní archiv Frýdek-Místek, Zemský archiv v Opavě, Kazimierz Gajdzica, Jiří Jung, Pavel Juřík, Karel Müller a David Pindur).

EDITOŘI

JIŘÍ BRŇOVJÁK, WACLAW GOJNICZEK A ALEŠ ZÁŘICKÝ

Wprowadzenie do piątego tomu serii wydawniczej NOBILITAS IN HISTORIA MODERNA

Podobnie jak to miało miejsce w przypadku pierwszego i drugiego tomu serii wydawniczej NOBILITAS IN HISTORIA MODERNA, podstawą niniejszej publikacji stały się referaty wygłoszone na międzynarodowej konferencji naukowej. W tym przypadku chodzi o konferencję pt. *Szlachcic na Górnym Śląsku w epoce nowożytnej. Relacje między regionem i centrum w losach i karierach szlachty na Górnym Śląsku*. Organizatorami tego sympozjum, które odbyło się 5 i 6 listopada 2009 roku w Cieszynie, było Centrum pro hospodářské a sociální dějiny Filozofické fakulty Ostravské univerzity, Instytut Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach i Muzeum Těšínska v Českém Těšíně. Jako główny temat spotkania dla organizatorów stanowiło zagadnienie wynikające z deficytu dotychczasowej produkcji historiograficznej – problematyki relacji szlachty żyjącej na Górnym Śląsku w stosunku do regionalnego, czy ponadregionalnego centrum (politycznego, społecznego, gospodarczego i kulturalnego). Ponadto kwestia relacji pomiędzy regionem a centrum, która bardzo wyraźnie rzutowała na możliwości kształtowania osobistych karier konkretnych szlachciców górnośląskich i ich wpływ na dzieje całej rodziny.¹ Uczestników konferencji zainteresowało również zagadnienie, jakimi możliwościami dysponowała na Górnym Śląsku szlachta miejscowa, a jakimi szlachta przybyła z innych części Królestwa Czeskiego, monarchii habsburskiej, czy też z zagranicy. Kolejnym problemem konferencji stały się zmiany polityczne, które objęły Górny Śląsk w czasach nowożytnych, a zwłaszcza przejście Śląska przez Prusy i jak one przyczyniły się do rozbitcia dotychczasowych związków, a także jak zmieniło się rozumienie terminu region i centrum. Tak więc skomplikowana wewnętrzna struktura polityczno-administracyjna Śląska i stąd wynikająca wielość lokalnych centrów, a także ogólne położenie geograficzne regionu skłaniają do szeregu tego typu pytań.

Podczas konferencji wystąpiło dwudziestu pięciu referentów reprezentujących ośrodki naukowe z Republiki Czeskiej, Polski i Słowacji. Śród nich za sprawą

¹ Za pierwszą publikację, w której poruszano problematykę relacji śląskiej szlachty z sąsiednimi ziemiami i państwami należy uznać: HARASIMOWICZ, Jan – WEBER, Matthias (Hg.): *Adel in Schlesien 1: Herrschaft – Kultur – Selbstdarstellung* (= Schriften des Bundesinstitut für Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa, 36). München 2010, zob. artykuły w dziale Beziehungsgeschichte. Por. CONRADS, Norbert: *Adelsgeschichte*. In: Bahlcke, Joachim (Hg.): *Historische Schlesienforschung. Methoden, Themen und Perspektiven* (= Neue Forschungen zur Schlesische Geschichte, 1). Köln – Weimar – Wien 2005, s. 347–381.

organizatorów ogłoszono również referaty, które wykraczały poza temat konferencji, ze względów chronologicznych czy polityczno-geograficznych, które jednak pozwoliły na pokazanie problemu w szerszym kontekście.²

Zasadnym stało się opublikowanie w osobnym wydawnictwie cennych referatów ogłoszonych podczas konferencji, które wzbogacone zostały o tezy z dyskusji. Z tego powodu powołano zespół redakcyjny, który przygotował koncepcję wydawnictwa i następnie zredagował dostarczone przez autorów teksty. Do wydawnictwa dołączono kilka artykułów, które z różnych powodów nie zostały ogłoszone na konferencji. W efekcie zgromadzone teksty poszerzyły ramy chronologiczne wydawnictwa na okres od późnego średniowiecza aż do połowy XX wieku.

Artykuły zostały podzielone na trzy części (*Szlachcic na Górnym Śląsku* – Jiří Stibor, Petr Kozák, Karel Müller, Waclaw Gojniczek, Radim Jež, Marek Vařeka, David Pindur, Jiří Kubeš i Ryszard Kaczmarek; *Między Wiedniem a Berlinem* – Małgorzata Konopnicka, Milan Myška, Zbyněk Žouželka, Dušan Uhlíř oraz Jiří Jung; *Poza granicami Górnego Śląska* – Božena Czwojdrak, Jerzy Sperka, Jan Štěpán i Frederik Federmayer), poprzedza je Prolog składający się z trzech tekstów: wstępnych uwag pióra Jiřího Brňovjaka dotyczącymi zasadniczych problemów rozpatrywanych na konferencji (Górny Śląsk, centrum, region, szlachta), rozważań Jarosława Kuczera o przemianach arystokracji w księstwach śląskich w czasach nowożytnych oraz informacji Jiřího Peterky przedstawiającej księgi ziemskie z zasobu Zemského

² Szczegółowo omówione w sprawozdaniach z konferencji: JELÍNKOVÁ, Lucie: *Šlechtic v Horním Slezsku v novověku (16.–19. století). Vztah regionu a center v osudech a kariérách místní či příchozí šlechty*. ČMM 128, 2009, č. 2, s. 569–572 nebo KOZÁK, Petr – PETERKA, Jiří: *Šlechtic v Horním Slezsku v novověku (16.–19. století)*. SISb 108, 2010, č. 1–2, s. 146–148.

archiwu v Opavě, które są jednym z podstawowych źródeł do badań nad górnośląską szlachtą. Z kolei na zakończenie publikacji edytorzy w czwartej części zamieścili artykuły (Jan Al Saheb, Tomáš Krejčík, Václav Horčíčka), które w istotny sposób poruszają sprawy szlachty śląskiej, ale ze względu na poruszaną problematykę wykraczającą poza tematykę konferencji i stanowią szerszy kontekst. Oczywiście publikacja nie wyczerpuje poruszanej tematyki, co też nie było możliwe ani nawet planowane. Wierzymy jednak, że dla wszystkich zainteresowanych niniejszą problematyką publikacja przynosi odpowiedzi na wiele postulowanych pytań i jednocześnie stawia wiele nowych problemów. Mamy nadzieję, że książka będzie zaczynem i inspiracją do dalszych badań nad szlachtą jako specyficzną warstwą społeczną Europy Środkowej.

Díky záštitě vedení města Cieszyn se mohl první den jednání konference *Šlechtic v Horním Slezsku v novověku* (5. 11. 2009) uskutečnit v reprezentativních prostorách zasedacího sálu cieszynské radnice. Obrazová výzdoba sálu, tvořená mj. několika desítkami erbů šlechty usedlé na Těšínsku, vytvářela více než příhodnou atmosféru pro téma jednání konference. Snímek zachycuje proslov místostarosty města Cieszyn Jana Matuszeka během slavnostního zahájení konference

Dzięki uprzejmości władz miasta Cieszyna pierwszy dzień obrad konferencji *Szlachcic na Górnym Śląsku w epoce nowożytnej* (5. 11. 2009) odbywał się w reprezentacyjnej Sali Sesyjnej cieszynskiego ratusza, którego wystrój tworzy m.in. fryz herbowy, zawierający herby szlachty osiadłej w księstwie cieszynskim. Miejsce obrad stworzyło wyjątkową atmosferę.

Na fotografii Jan Matuszek, wiceburmistrz Cieszyna, inauguracyjny obrady

Na zakończenie chcielibyśmy podziękować wszystkim, którzy przyczynili się do powstania niniejszej publikacji. W pierwszej kolejności podziękowania kierujemy do autorów, którzy przygotowali artykuły, recenzentów (Ryszard Skowron, Bohumír Smutný) oraz konsultantów a zwłaszcza Karel Müller, Radim Jež i Jiří Knap. Nasze wyrazy wdzięczności należą się również tym wszystkim, którzy dostarczyli materiał ilustracyjny do niniejszego wydawnictwa i obu wydawcom: Instytutowi Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach i Filozofické fakultě Ostravské univerzity v Ostravě (Liechtenstein Museum w Wiedniu, Muzeum Těšínska v Českém Těšíně, Muzeum Beskyd Frýdek-Místek, Muzeum Śląskie w Katowicach, Národní archiv v Praze, Státní okresní archiv Frýdek-Místek, Zemský archiv v Opavě oraz Kazimierz Gajdzica, Jiří Jung, Pavel Juřík, Karel Müller i David Pindur).

REDAKTORZY

JIŘÍ BRŇOVJÁK, WACŁAW GOJNICZEK I ALEŠ ZÁŘICKÝ